

KÖZMŰVELŐDÉS.

Az erdélyi róm. kath. irodalmi társulat heti közlönye.

MEGJELENIK MINDEN SZOMBATON.

Előfizetési díjak:		A társulat minden rendű tagjai	A lap szellemi részét illető cikkek a szer-
Egészévre	8 kor.	a lapot tagdíjaikért kapják.	kesztőségnek, az előfizetési pénzek a pénz-
Félévre	4 "	—	tári —, az esetleges reklamációk pedig a
Negyedévre	2 "	Kéziratokat nem adunk vissza.	kiadóhivatainak küldendők.

Segítsünk magunkon!

(A sajtó hatalma jó és rossz irányban.)

... És megeredtek az ég csatornái, és az özönvíz elborította a földet... Az emberek rémülve menekültek a hegyekre, hiába — a víz utólérte őket. Ezer-s ezernek gyászos sirja lett a hideg, romboló vizár. ....

Katholikusok! Tudjátok-e, hogy mi az új vizözön előtt állunk? Csakhogy ez az özön még rémesebben, még szomorúbban pusztít! Nem a víz kényszeríti néplünket a menekülésre, hanem egy sokkal pusztítóbb elem: a — papír!

A papír, a rossz sajtó, a hitet s tisztá erkölcsöt tömegesen romboló irodalom: ez az a veszély, melylyel szemben katolikus ember, ha csak kicsinyt szereti is önmagát, családját, hazáját s az emberiséget, nem maradhat közömbös!

1. Száz nyelven százezer újság hagyja el naponként a nyomdát s micsoda méretet hord ki legelőbbje, szokás szeint a legártatlanabb formában! Lépten-nyomon hirdeti a vallás, az egyház, a papság megvetését, a hitközönyt, az érzékiség és — finom vagy durva — erkölcstelenség uralmát! Egy jó lapra 20—30 rossz — esik; még a tiszta-katolikus Francia- és Spanyolországban is az a pár ezer szabadkőműves (és zsidó) az által jut uralomra, hogy 3—4 kath. napilappal szemben kb. 100 katolikus-ellenest ad ki, melyek egyikének 1 millió előfizetője van. Ép így van ez Portugáliában s Olaszországban, még másutt — minálunk is! Aztán csoda-e, ha a tiszta kath. országok már papjaink is kiltük, mint a veszett obeket... csoda-e, ha édes hazánkban is ma holnap azok lesznek talán a hangadók, akik neki bizonyosan nem igaz hivei! Ez a sereg liberális és szabadkőműves birlap „csinál közvéleményt”, ez terjeszt egészen hamis, alapjában téves elveket, történelmi hazugságokat; ez üti meg a dobot, ahol csak lehet, a „tudomány” örve alatt kőszáló képtelenségek s az istentagadó „fölvilágosulás” számára: ez csalja át „pikáns” elbeszélések, tárcák, regények meg mi útján főleg az ifjabb közönséget és az eddig még romlatlan női nemet először az erkölcstelenség, aztán — ami ezzel együtt jár — az istentelenség táborába.

Hát még az a rengeteg számu „népszerű tudományos” irat, mely a lélekből az Istenben való nitet, a szívből az erény szeretetét tövestül kitépi s helyébe iatengyüllölést, vallástalanságot, lobogó szenvedélyt ültet!

Hány életlde, egyébként nemes szívet, romlatlan kedélyt mérgezett meg az a százszor megcáfolt és mégis százszerszer ismételt álbölcsélet, melyet egy Kant, egy Schopenhauer, Büchner stb. talált a világ elé s melynek alapdogmája hogy a kath. vallás az észszel ellenkezik!

S készakarva hazudó történelmeinket, az igazság helyett a vallástalanságot szolgáló iratainkat még nem is említettük (a szélhámos Häckel könyveit, Renan és Harnack bibliai mlveit, melyek még Jézust és sz. Máriát is a legnagyobb bűnökkel vádolják). Pedig hogy mily iszonyú aratása van ez iratok milliói által a sátánnak, csak az utolsó napon fogjuk láthatni!

És az emberölő szákarú szörnyeteg leggonosszabb fajtájáról még nem is szöltünk. Ez az u. n. „szépirodalom”... Csak a mindentudó Isten tudja, micsoda iszonyu rombolást okoz éjjel-nappal ez a rengeteg sok, félig és egészen erkölcserőrt regény és novella, vigjáték és naptár, folyóirat és divatlap... melyekben ugyszólva csak egy az idea: a szemérmelenség... az a rengeteg elbeszélés és költemény, melyekből elég néha egy-két sort olvasni, s az ember, főleg a fiatal ember, fölszigazott képzelete tele van undok képekkel, szíve a legszégeylenetesebb vággyakkal... vére szenvedélyben forr és oly tervekkel sугall a gyöngö szivnek, melyek a napvilágtól rettegnek... Hány ártatlan lélekből öli ki a tisztaságnak és életkedvnek tán soha többé ki nem nyíló virágát az a titkos, bűnös tűz, melyet ez olvasmányok az ifjuban, de a felnöttekben is, lángra lobbantának, szítanak... az a láng, mely az örök, menedéktelen lángok biztos előjele... az a szenvedély, melyről szent Alfonz azt mondja, hogy 100 elkárhozott közül 99-et ez vitt a pokolba, s amelyet oly vérlázító ripókséggel dicsőit a mai szépirodalom...

Es mily mértékben terjed ez a mérég, mely gyermekeink, néplünk ártatlanságát s életerejét lábbal tapodja, hogy mint a tisztátalan állat a sárban, úgy kéjelegjen a romlott lélek legpiszkosabb vágyaiban!

Tény, hogy számos külön nyomda, sőt valódi gyár, éjjel-nappal vaggón-számra kizárólag illt szennyes regényeket termel. Sok könyvkiadó rövid idő alatt milliommossá lett ez uton. „Csak arról van szó, hogy pénzt szerezzenek: ha emiatt a lelkeket ezrével mérgezik is meg erkölcslleg.” A házalók, kolportörök útján nem évenként, de naponként ezer és ezer olcsó (!?), cifra, de gyilkoló és irtó rém- és büntregény jut sokszor ártatlan leánykák, serdülő ifjak, a legveszélyesebb

korban levő férfiak és nők kezébe . . . nem lesz-e minden fejezet, minden lap egy-egy halálos bűn okozója, csak gondolatban is? aztán jönnek még a vágyak . . . aztán a szók . . . aztán még a tettek! Egyetlenegy regény talán valószínűsíti a milliókat teremt: súlyos, szégyenletes bűnök millióit! Mi lesz ezekkel azon Bíró ítélőszéke előtt, aki előtt még a legszentebb is megremegeve borzadoz!

Pedig egy ily rossz könyvet nem is csak egy szokott olvasni, hanem a házastárs, — titokban vagy nyíltan — a fiúk, leányok, cselédek, ismerősök, 10-en, 20-an is; ha nyilvános könyvtárba kerül a könyv, 100-an, 200-an is. Aztán nem is egyszer, hanem talán 10—20 évig forog kézen a cifra „érdekes” könyv, a csendesen, de biztosan a szívébe lopózó és maró vipera! Meg nem is egy ilyen könyvet, talán huszat is irt az írója ugyanígy, s mindeniket tán több százezer példányban nyomtatták . . . (A leányrabló Schenkről irt regények egyike 200,000 példányban fogyott el, Zola regényeit millió számra adják ki.) Oly mértékben terjesztik a hazalók e regényeket, hogy pusztán a kolportőrök számára egy tucat külön újság létezik! Vannak óriási könyvnyomó intézetek, melyek pl. csak Zolát, csak Dumas-t, csak Sue-t vagy de Koek-ot nyomtatnak óriási gépekkel — éjjel-nappal: s mind ez a sok máza regény arra van hivatva, hogy a legszomorúbb módon pusztítson — míg száz és százezer ártatlan kedély, ifjan viruló szív tisztaságából nem marad ez olvasmány után egyéb hátra, mint egy darab rongy — megtépett, bepiszkolt, sárba tiport rongy! . . . S mi lesz e szívekből az örökkévalóságban? ahol egyetlen súlyos bűnt is örök tüzzel, maró, kínos, észbontóan gyötörő tüzzel büntet az isteni igazságosság??!

Mi tehát a hitetlen és erkölestelen sajtó? Bátran felelhetünk e rövid, de iszonyú szóval: az, ami néplünket az örök pokolba dönti, ami a lángtengert legnagyobb részt megtölti! És mi evvel a szörnnyel szemben semmit se teyünk?! Hagyjuk ifjainkat, lányainkat, néplünket, telebarátaink ezreit a sötét karjai közé szorolni, a hol ez a megtettesült gonoszság kiszívja kegyetlenül az emberszívekből a vért: az örök életre ébresztő hit és erény szellemét? Talán ezer és ezer ember örök sorsán dönthetnénk, talán ezer és ezer emberszivet tennék boldoggá örökre, ha a rossz sajtó ellen s a sajtó mellett, hogy úgy mondjam, összeesküdnénk. És mi mégsem mozdulunk?!

Nekünk az semmi, nem vész-e el örökre nemzedékek boldogsága: gyermekeink, hazánk, önmagunk üdve? Hihetetlen egykedvűség!

Ó ha legalább az Isten és erköles-ellenségeitől, a szabadkőművesektől, mit mondok? — az *ördögtől* ne engednők magunkat lefőzni! Hah! mily lázasan dolgoznak ezek, mennyi pénzt, erőt, időt fordítanak arra évenként, hogy mennél gyalázatosabb képeket, regényeket, u. n. „tudományos” (valójában hitetlen és lebut) irodalmat terjeszzenek a nép között millió számra . . . (a „Los von Rom” cégérű forradalmi és hitehagyó mozgalomban külföldi protestánsok több mint 4 millió röpiratot játszottak be Ausztriába, tele rágalmal a kath. egyház ellen . . .) Katholikus búcsujáró helyeken s egyebütt egész raktárakból játszószék főleg a kath. nők, gyermekek és családok kezébe azokat az iratokat, melyekben sokszor egy sort, egy verset el nem lehet olvasni, egy képet sem lehet csak futva is megnézni anélkül, hogy (ha

valaki nem szikla-erényű; ami pedig vajmi ritka!) fülig, hajgyökérig ne piruljon az ember, főleg a félig serdült fiatalság: anélkül, hogy feje a legfajtalnabb képekkel, tervekkel, kívánságokkal meg ne teljék, s lázasan forrongó vérén, testén, lelkén át ne zibongjon az a megnevezhetetlenül hatalmas és — szomorúan mámoros érzés, melyet vajmi sokszor nyomon követ a beleegyezés, a bűnös tett, aztán az elfásulás, elromlás, kárhózat . . . Csak ne titkoljuk magunk előtt: így megy tönkre az a sok fiatal, üdén, tisztán fakadó ifju szív, mely tán éveken át Isten és ember öröme, a szent Szűz kedvence, az angyalok játszótársa volt — azelőtt csupa nyíló, csupa hókeblű lilium, tiszta gyöngyfehér . . . s most — egy könyv miatt! — nem más, mint rút férgekkel nyüzsgő, sáros és rothadt gaz: az ördög heverőhelye; az ég utálatának, az Isten rettenetes bosszújának tárgya; kívül talán még életűde, viruló, — belül már emészti az a gyilkos, sorvasztó kór, mely a pokolból ered s pokolba visz. *Egy könyv miatt!* — Az ördög és segédei tudják, mennyi függ a sajtótól!!

És mi nyugszunk . . .? Mintha minden rendjén volna . . .

Pedig hej! mit tehetnénk mi — persze nem álmódzó sóbajokkal, hanem *tettel!* Gyors, erélyes, rendezett, állandó, vállvetett működéssel! A mi fegyvereink is hatalmasak ám! Az ellenfél főfegyvere az — *érzékiég* s az olvasók romlott természete*), a miénk nem oly hízog, de mélyebben fog: *és ez az igazság!* Annyi bizonyos, hogy ha minden katolikus legalább valamit tenne a jó sajtó ügyéért, „bizony hamar megváltoznék a föld színe” (br. Hornig). Most alig álmódott boldog szép időre ébrednénk nem is nagyon sokára, melyben az igazság napja földerülne erre a sok tapogató, tévelygő, boldogtalan szívre! Mert nem is hinnők, mily óriási hatalma van a jó sajtónak is, ha támogatjuk!

(Vége köv.)

Fráter György és utódjai.

Írta: *Kuchár Endre.*

(Vége.)

Senki sem állíthatja, hogy ezen, az akkori viszonyok által önkényt teremtett, sőt követelt „egyházi szupremácia” terén, mint minden emberi intézményben visszaélések nem történtek. De ez nem dönti meg a minden körülmények közt szükséges, tehát mindig fenálló, tehát valódi életposztulátumot vagyis az alapvetet. Nincsen fény nélküli a világom.

A középkor hűbérsége a maga ma már alig megismerhető hatalmával nem vala még maga az állam, másrészt pedig az egyháznak akkori hatalma nem vala még maga az egyház. Ezek épúgy az egyháznak mint az államnak csakis egy külső szervezete volt, melyet maguk szültek a fejlődő világviszonyok, itt is ott is. — Ez Fráter György működésében is sokat határoz.

Tülkapások és visszaélések történhettek itt is ott is és történni fognak jövőre is. — Tény pedig az, hogy ebben az akkori állami fluktuációkban, midőn az egyház és az állam hatalma határainak szorosabb kijelölését keresték jó uton és rossz uton is, voltak mind a két félen olyanok, kik az omnipotencia ellen akár már most az egyházban, akár pedig az

*) Csakis ennek köszönhetik a nagy tetszést az olyan művek, melyek mint Offenbach egy operettje, örökösen a házasságtörést dicsőítik; ezt a különben hitvány darabot valahol rövid idő alatt 220-szor kellett előadni.

államban nyilvánult az meg, határozottan küzdöttek. Nem csoda tehát, hogy még a bitorosi kollegiumban is valának tiszteltre méltó férfiak, kik az állami hatalom mellett vetették tekintélyüket latba, a mint voltak ilyen mérsékelt, az egyház hatalmát elismerő, sőt védő fejedelmek is.

Önként következik, hogy akkor a világi fejedelmek az ilyen mérsékelt politikájú, nagyszül egyházi személyiségeket keresték elő s legáltalában tanácsosaikká, kormányzatuk vezérfelelőivé tették. Ilyen férfit talált Zápolya Fráter Györgyben, ilyen férfit látott benne Ferdinánd is és ilyen férfit talált Becket Tamásban II. Henrik angol király.

Simulékony, világias valódi udvari ember lett Becket — a kancellár. Háza a királyi udvar visszképe vala. Csupa fény, csupa aulikuság, csak hogy ő maga szerette a népet, főképen a szegényeket is. Ez egy nagyon hatalmas ok vala arra, hogy a világius életű Becket, ez az aulikus pap, Theobald halála után Angliában primássá választották. A káptalan felvé a király haragjától, kénytelen volt meghajolni. De itt is látszik, hogy a Gondviselés emberi ügyeinkben jól végez mindent, bárminő az emberi hatalom célja, gyenge törekvése. Alig, hogy primás lett Becket, midőn az egész ország csodálatára nemcsak egy püspöknek, de egy apostolnak valódi képét tárta ki minden vonalban, tehát szembőzt a királlyal is. És most látható vala az is, hogy Becket mint kancellár dacára az ő külső aulikuságának, mely alatt egy mélyebb elmélkedési egyházi benső szellem rejtőzött, Isten s egyházának leghibebb fia volt, a meleginkább kifejezésre jutoit nála már akkor, midőn ő a toursi zsinaton a császári hatalom által pápának megválasztott IV. Viktor ellenében a most ünnepelesen valódi pápának hirdetett III. Sándor mellett állást foglalt. Nem sokára kellett várnia Becket primásnak, hogy hazájában is tanúsítsa egyháza iránti hűségét. A fejedelem világi hatalmának hódoló, elhamarkodott s kicsikart aláírását visszavonta s ezáltal a királynak teljes haragját s boszuját vonta magára. Ilyen viszonyok közt, midőn a primás az egyház jogainak teljes restitúcióját követelte, a király felháborodásának órájában oda nyilatkozott udvaroncái előtt: „Bárcsak tudnék megszabadulni ez embertől!”¹⁾ Négy lovag ebben felhívást látott az erőszakra. Kanterburyba siet, megtámadja a primást estetel a székesegyházban püspöki esti imája közben s miután a feléje nyújtott okiratot aláírni nem akarja, meggyilkolták 1170 évi december hó 29-én.²⁾ A szerencsétlen király őszinte fájdalommal eltelve ezen rémitő gaztett felett, egyházzellenes intézkedéseinek visszavonásával jóvá tette meg nem gondolt nyilatkozatát.

Sokban, de különösen halálának okában is hasonlít majd-nem ugyanazon időben³⁾ bár nem ugyanazon egy évben meggyilkolt Fráter György, magyar primás Becket angol primáshoz.

Hogy az angol király gyűlölete és meggondolatlan nyilatkozata Becket Tamás, a szent vértanu meggyilkoltatásának oka vala, azt maga az ilyenektől visszabozadt angol király a pápához és a meggyilkolt egyházfejedelem sírjához való búnbánat zárandoklásával elismerte, de hogy a ba által akarta volna, vagy e rémes tettben része lett volna, azt visszautasította.

Könyvmlü fejedelmi szavak, hány és mekkora bajt, szenvedést és szerencsétlenséget nem okoztak már a világon?! Valóban igaz van előtvenek, ha töképen fejedelmekre és hatalmasokra vonatkozólag azt írja: „Ritkán jön eszünkbe, hogy meggondoljuk, mekkora bajt okozhatunk mi beszédünkkel; ha sejtünk, hova vettetik el a meggondolatlanul kimondott szavunk és ha tudnók, hogy és miképen tog a felundulás perceiben kiejtett szavunk az érzékeny lélekben eltétetni és ott megfoganni, aztán pedig minő iszonyatos következményeket szülni, mi ugyan, de nagyon elámulnánk.”

Becketről azt mondja a történelem, hogy bár a király érdekeinek szolgálatában állott és dolgozott, mégis már mint

1) Mások szefint „az egész országban csak egy pappal nem tudok békében lenni!”

2) Kanterbury szent Tamás püspök-vertanunak egyházi emlékezeti napja December hó 29-én.

3. t. i. december hóban.

főesperes és kancellár soha sem tett valamit az egyház rovására, dacára az ő aulikuságának. Hasonlóképen lehet azt mondani Fráter György primásról és kancelláról. Legfőbb érdeme, hogy miundenkor a haza sorsa lebegett szeme előtt. Az országot nagyinak és függetlennek akarta látni. Csakis ilyen heroikus, Isten és haza iránti szeretet képes politikai csodákat művelni; mert valóban csodával határos volt az, mit Utjesenics Fráter György véghez vitt a váradi béke (1538); és még sokkal inkább Erdélynek megvédelmezésével. A török, az oláh vajda és a moldvai vajda, mint ennek szövetségesei, támadták meg egyszerre. Fráter György éppen akkor elbocsátotta seregeit, bizván a tartós békében. De a rendkívüli erélyű férfin pár nap alatt 50.000 tónyi hadat gyűjtött táborába. Ő maga a sereg élére áll, visszautzi a befelé nyomuló oláh vajdát, aztán hirtelen a Maros völgyébe csap, ott állítja meg a rettegett törököt.

Ha ő nincsen, aligha rá nem teszi, mondja életírója, a török kevé Erdélyre is, így azonban a tartomány függetlenül a saját fejedelmei alatt állt volna alkotmányát még akkor is, midőn a testvér Magyarországban a török és osztrák uralkodott.

Utjesenics Fráter György mellett eltrüpl a kirhedi, önző Talleyrand a maga kigyótollával és mézszavával. Es Mazzarini bitoros s francia kancellár is sokat dolgozott, mint hajdan Fráter György Izabella regens királyné érdekében, a francia regens királynő az osztrák Anna és Franciaország javára, de alig vala képes a „torlasztkozetest” elnyomni, még kevésbé az ebből kifejlődött frondei polgarháborút, sőt a parlament által proskribálva is lett, bár később nagyszerű elégteltel nyert. Sokkal inkább hasonlít Fráter Györgyhez Richelieu bitoros s francia kancellár főképen annak kapcsán, hogy az ellene is felkelő ármánykodó hugenottákat a fegyver erejével elnyomta, valamint, hogy Franciaország érdekében még a külföldi protestánsokat és Gusztáv Adolfot is támogatta.

Mommsen történetíróknakigazak ezen szavai: „Minden valódi államférfi nem szolgál a népek (országok) díjért, nem is ennek szeretete jutalmáért, de odaadja kortársainak a kegyet a jövő áldásáért és mindennekefelett azon lehetőségért, hogy megmentsen nemzetét és megiffithassa azt.” Fráter György, mint az ország kormányzója, szintén oda adta sok kortársának, sőt a fejedelmeknek is a kegyét azért a lehetőségért, hogy hazáját szolgálhassa s virágoztassa azé azt. — A kiknek érdekében működött — halálra keresték. Sőt Ferdinánd királyról is írják sokan, hogy ő is halálra kereste s azért az irigy és dicsvágy által elvakult és a kormányzó ellen ármánykodó Castaldo olasznak, hívének és Pallavicini grófnak, éppen nem magyar hazafinak kiadta volna, hogy előzzék meg inkább őt Martiuuzit, mintsem hogy általa megelőztesenek. De hogy e két ravasz kincsvágyót Utjesenics meggyilkolására felhívta volna, az alig bizonyítható. Pedig Fráter György éppen akkor kötötte meg szerencsésen az egyezséget Ferdinánd és Izabella közt és a magyar szent koronát Kolozsvárott átadta a királyi biztosoknak.

Castaldo a maga hamis feltevéseben, hogy a hatalmas bitoros őt is meg az egész császári sereget a török kezére játsza át s így a török oltsima alatt Erdély uralmát magának szerzi meg, ezt meggátolandó a gyilkosságot Alvincen a bitoros kastélyában elkövette 1551. december hó 17-én. Reggel a vendég Castaldo felbéllet cinkosai a bitoros szobájába törtek és a hatvanhét éves főpapot éppen reggeli imájának bevégezése közben megölték.

A bitoros tulajdon titkára egy fogalmazványt vitt urához aláírás végett s miközben ura azt olvassa, az elvetemült ember reárohant s törrel kétszer a nyakába szurt. — Fráter György védte magát s ártalmatlanó is teszi ezen szörnyet, ha a dulakodás zajára a mellékszobában elrejtőzött Pallavicini, Castaldó hű társa, a többi cinkosokkal be nem robaunak, a kik aztán könnyű szerrel elbántak a szerencsétlen bitorossal, megmutatva pokoli aljasságukat azzal is, hogy levágták a fülét is, hogy Ferdinándnak küldjék. Ekkor ott hagyták a hullát s az vérbefagyva, a rothadásnak indulva két hó-

napig marad ott, míg végre 1552 évi február hó 25-én a gyulafehérvári káptalan eltemette.

Ime, a világ hálája!

Nagy elmék felismerték a nagy elméket, így felismerte azt Zápolya is Utjesenicsben, a miut általában a magyar apostoli királyok keresték is azokat és pedig ott, a hol bizton és legkönnyebben találhatók, az egyházi pályán. Már Szent-István lángezen kezdte és ajánlta is ezt Imre fiának, a kir. hercegnek; így keletkezett Magyarország primásának hercegségi méltósága s azzal járó politikai állása, a mint ezen politikai általános felfogás osztrák, spanyol, és más országokban is egy-egy történelmileg fontosabb püspöki székhöz a „hercegi” vagy más főrangú politikai címet és kötelességet csatolt. Sőt Magyarországon régi közjogunk szerint az egri érsek a magyar király második fiának született nevelője, a veszprémi püspök a magyar királyú született kancellárja és bár ezen hivatalok teljesítése régi idők óta szünetel, de a cím tennál, a kötelesség is és jöhetnek idők, mert hiszen „multa reuscentur, quae iam cecidit”, a hol ezen hivatal és kötelesség a nemzet s így az ország érdekében feléledhetnek. „Redivivus”.

Nagy Lajos királynak menyire szivére nem kötötte egyetlen leánygyermeké jövő sorsát Dömötör primásnak? Nélküle bármennyire is lekötelve érezte magát a nemzet Lajos nagy királyá iránt, Mária leánya királylányá alig koronázatotot volna meg. (1382.) Kanizsai primás, „tudós főpap, nagy politikus és kitűnő hadvezér egy személyben”, a nemzet nevében megjelen Zsigmond király előtt és pár mágnás társával a nemzet nevében elítéli a királyt a baza érdekében. Hunyadiak Kapisztránja Mátyás királynak Szécsi Dénes és Geréb László erdélyi püspök, Bakács Tamása, egy kerékgyártónak ez a fia, a mai hatalmas Erdődy maig is virágzó grófi nemzetség főrangúságának megalapítója, herceggímás, konstantinápolyi patriárka, bironok, sőt pápajelölt is, II. Ulászló király alatt már a „nagy”, kit nemcsak Róma, de az egész külföld is méltán bánt és mint Mátyás királyt őt is megirigyelte, később Tomory a búszke vezér érsek, mohácsi főpapi hét hősi társával, Oláh Miklós primás II. Lajos király neje Máriaának már ez előtt is mindentátó bizalmas titkára, 1562-ben Magyarország királyi helytartója különben nagy nevű tudós és író, Verancsics Antal primás, Fráter Györgynek politikai társa s elődje, Magyarország kormányzója, Forgács Ferenc primás és bitoros 1607. királyi helytartója a reformáció szomorú vajudási idejében és főképp az, a ki Magyarország lelki és szellemi regenerátora, a nagy, csodált Pázmány Péter, bitoros primás, kiról a német Pintera az írja: „ő azon csodálatraméltó emberekhez tartozik, kik nehéz, súlyos időkben képesek egy egész generációt magukkal elragadni” — s ki mint egyszerű jénstársasági pap lesz Magyarország hercegímás, mint előtte és utáná senki sem, a magyar egyetemenek megalapítója, II. Ferdinánd királynak mindentátó bizalmasa s képviselője az oly ravasz Bethlen Gábor politikai zrtzarvos föllépése ellenében, ki a jövő primásoknak egyházi s politikai állásuk és hivatalukban mintaképp szolgál.

Pázmány Péter után a primások politikai szereplése némileg megkisebblt, sok tekintetben átmenve a nádorokra és tágasul egyházi működésük, mindamelltt továbbra is a király oldalán, a nemzet tanácsának első helyein látjuk őket, fáradni. Ilyenek főképen Széchenyi György primás érsek a királyi helytartó, a Wesselényi-féle összeesküvés utáni szomorú időkben a nemzet egyedüli embere, kinek bátorsága vala Lipót király és a bécsi kamarilla zsarnokkodása ellen nyilván fellépni és a királynál remonstrálni bíres feliratával. Ő is megalapítója lett a Széchenyi nemzetség főrangúságának s mai fényének is. 99 éves korában hunyt el. 1695. febr. 18-án, a nemzet nagy fajdalmára, sőt miután Kollonics utódja lett, nagy aggodalmára!! Ki képviseli ezután a nemzet jogait a trón előtt? Míg a török is segítségére van most a magyar alkotmány aláadóinak! Ekkor Széchenyi Pál kalocsai érsek volt az egyetlen férfi az egész országban, a

ki az ország jogainak védelmére mert felkelni. Mert a Rákócyyal folytatott békealkudozásokban miután nyíltan válaszeveletem a királyhoz az ország sérelmeit kitárta, I. Lipót királynak ő volt képviselője. „Nemes lelke egész hónapok jövöltáért dobogott.” († 1710.)

Már Utjesenics szeme előtt elvben lebegett és III. Károly alatt létrejött pragmatica sanczió életbeléptetése után sokkal könnyebb vala a magyar primások politikai felelősége, de a szatmári békekötés utáni új korszak új embereket kívánt a magyar ügyek élére. Az első között volt Eszterházi Imre hercegímás és első az első között s mint politikai vezérszellem is helyet kíván a nemzet panteonjában. III. Károly már nagyon ragaszkodott hozzája s többi éveiben a primás tanácsa nélkül sem tett, főképen Althán Mihály Frigyes váci bitorospüspök ismert nagy hazafias akciójában. Mária Terézia trónralépte után Eszterházi Imre hercegímás vala és vele együtt többen, kik a Habsburg uralkodóházat s így a trónnal együtt hazánkat is megmentették. Ő vala az első szónok a bíres poszonyi gyűlésen s az ő beszédje után hangzottok el ama halhatatlan szavak: Vitam et sanguinem! A királynét ő koronázta meg, kinek férjét Lotaringi Károly főherceget, csakis a primás közreműködése folytán ismerte el az országgyűlés Mária Terézia kormányzóársán. Mária Terézia nagy hála elismeréssel viseltett a primás iránt s Poszonyban az országgyűlés folyama alatt meglátogatta, gyakran kirándult az Eszterházyak rengeteg birtokának egyik-másik kastélyába s ilyenkor ott volt a magyar nemzet elítje († 1775.)

De kevés primás vala és reméljük lesz is Magyarországon, kinek oly nehéz súlyos helyzete lenne mint Batthyányi József hercegímásnak a szomorú emlékeztető reformátor II. József alatt, ki nem akart hallgatni a „tiltakozó” primásra. De mikor ez minden reformját egy „tolvonnással” visszavonva meghalt, Batthyányi primásnak s a nemzet elsőinek gondja vala, hogy ezen önkény és zsarnokság, utódja Lipót alatt meg ne újuljon. Még a koronázás előtt kénytelen volt Lipót a honi alkotmány épségében tartása iránt minden biztositókat megadni. Sokat élt a politikának és a tudományak is. († 1799 okt. 23.)

Batthyányi primással lezáródik a régi hatalmas dicső magyar primások sora s kezdődik új éra.

Nagy méltóság Magyarország primási állása de még nagyobb kötelesség, még nagyobb teret s így nem csoda, voltak olyanok is kik ezen méltóság és hivatal elvállalása elől kitértek, mint a b. emlékeztető Haam, szatmári püspök, kinevezett primás, s ma is vannak, kik példáját követnék, a mint másrészt ma is vannak és mindég lesznek az egyházi pályán nagynevű férfiak, kik „utriusque republicae” kormányrudjával helyüket nagy dicsőséggel megállhatnák és mint utódjai is — ha kellend megállani fogják nálunk is másutt is. Ki ne emlékeznék Bismarckra s az ő legyőzőjére, Nina bitoros államtitkára?! Csakhogy a politika nem az egyház hivatása s így az egyházi férfi politikai vezérnek soha sem tolhatja fel magát, de ha a közjó valóban hívja, mert szükség van rája, elvállalja Isten nagyobb dics ségére s a haza javára, bár jól tudja, hogy mint ilyen szigorubb, mert kétféle reputáció alá esik, a mint ezt látjuk Martinuzzi bitorosnál is. De sem áruító titkáranak kicsikart vallomási, sem a törökkel való egyetértése ellen emelt vádak, sem Ferdinándnak a magyar országgyűléshez írt mentegető levelei nem igazolhatják semmiképpen sem erőszakos megölését. Megmerhetlen különbség van Martinuzzi és — Martinovics közt!

Epen azért nagy politikai következményei is valának Martinuzzi bitoros gyászos halálának az országban, Konstantinápolyban, de leginkább Rómában. A pápai átok csak nagynebezen vétetett vissza, mikor nem a cinko-oknak, de Ferdinándnak sikerült bebizonyítani Rómában, hogy Fráter György megölése az ő tudta nélkül történt.

Mindamelltt ez a nagy átok, a közvélemény ilélete, az e gyilkosság folytán a székelyeknél kitört nagy forrongság s a gyilkosok főbjeinek későbbi gyalázatos kímálása rájuk sü-

tülték a gyalázat bélyegét s ragyogóbb, mint a nap sötét felhők közt, Ujjesenics Martiniuzinak, a nagy magyar státusférfinak a neve! . . . Mely beragyogja a „keresztet és a kardot“, de főképen a — Pálosok reudjét, melynek ő fia, később atyja lett, mindig legnagyobb díszre lesz és marad.

És most értünk ezen szerény sorok megírásának okához. Ez ama tény, hogy Heteyey Samu Pécs fenkölt lelkü tetterős püspöke a híres pálosok reudjét édes hazánkba visszatelepíteni akarja Isten segélyével az ő dícsőségére, a haza javára. Erre csak azt lehet mondani: „Magna magnis!“

De a nemzeti halának monumentum aere perennius volna ez ama rend iránt, mely az országnak egy Martinuzit és utána egy Széchenyi Pált, kaloccai érseket adott, az alkotmány és szabadság ama megvédelmzőjét, kit azért honfitársai „a legnagyobb magyar“-nak jelzőjével tüntettek ki, mint Fráter György leghűbb utódját annál fogva is, miként ő is egy időben a legnagyobb háradatlanságát tapasztalni kénytelen vala hősi működéséért.

Nemcsak az egyház, nemcsak a politika, de a tudomány terén is tündököl Fráter György sok rendtársa és utódja. Ilyen volt Virág Benedek, a nagyevüli író, a kihez budai magányában II. József elnemzetietlenítése napjaiban az írók és költők zarándokolnak († 1830 jun. 23.) egy Verseghi Ferencz majdnem vértanu a hazáért sinylődvén érteke kilenc esztendeig a börtönben s tévén egész életén azt a mit e jelszava jelent: „Elj és irj, hogy az emberiséget nemessz!“ († 1822. dec. 15.)

Anyos Pál, a dunántúli nemes családnak e nemes sarja, az elegikus lelkü költő és még hányan őrzik e rend emlékezetét.

Mily dicső sora ez a híres Fráter György híres utódjainak. Omnes similes nullus maior. Utódjai működésének majdnem minden egyes ága Fráter György egy maga működésében, kiáldelmében feltalálható, de az ország viszonyainak sokkal súlyosabb stádiumában. Ezen általunk már alig-alig eleget megérthető országviszonyok gyászos Scyllája s Charybdisé közt, mitűn munkatársai nem képesek megérteni a hajó kormányosának a célját és szavát, ő ma lesz ennek áldozata; a hajó megmarad, de ő elmerül, életét veszíti.

Történelmi magasság, nemzeti csillag. És jól mondja egy német bölcsész, hogy a nemzet kiváló nagy férfaira utódunk, mint a hajósok az iránycsillagokra, tekintenek, hogy a helyes utat megtalálják s betartsák. A magyar kath. papságnak is hazafias kötelessége feltekinteni őseinek, elődjének működésére és példájára, mert az ősei s elődjei iránt hitlen és háladatlan nemzedéknek jövője nincsen.

„Avita haereditas
Grata posteritas.“

T Á R C A

Uti emlékeimből.

Irta: *Prokupek Sámuel.*
(Folytatás.)

V. Helgoland.

Hamburgból vasutou Cuxhafenbe indultunk, hogy itt hajóra ülve Helgolandra evezülünk. Mehettünk volna Hamburgból egyenesen is gőzhajón, de az alig egy héttel azelőtt az Elbe folyón történt katasztrófa elvette kedvünket. Alig néhány kilométernyire Hamburgtól történt az összeköttetés, mely a Hanza elsüllyedését és 120 ember halálát okozta.

Midőn Hamburgból Harburgon át az Elbe és Vezer által határolt félsziget jobb oldalán haladtunk, egy nyájas uti-

társunk távolról meg is mutatta a katasztrófa helyét. Alig néhány méternyire a parttól s a mellett a hajó túlélt oldalán a víz egy pár lépésnyire annyira csekély volt, hogy megmenekülhettek volna. De a veszedelem megfosztotta az utasokat a víz használatától, mindnyájan a mélyebb oldal felé fordultak s így veszték el. Vörös szocialisták voltak a kirándulók, vörös lobogó alatt indultak mulatni; ez magyarázza meg, hogy a megindított gyűjtés, az árvák és özvegyek javára oly gyenge eredménnyel járt.

Térségen haladtunk több város és helység mellett és 2 $\frac{1}{2}$ órai ut után értünk be Cuxhafen kikötőjébe, hol a „Cobra“ salon gyorsgőzös várakozott reánk.

Tehát újból viszontláthattuk a tengert! Az idő viharos volt, hideg szél fujt, a hullámok meglehetősen magasak. Cuxhafenből elindulva jó darabig az Elba torkolatán át haladtunk, míg aztán a nyílt tengerbe beértünk. Eltűnnek a partok körvonalai, mindenütt víz. A gőzös kerekeli török a hullámokat, fehérré hab forog körülöttünk, a hajó útját hosszú téves örvény jelzi a tenger vizében. Megjelennek a sirályok, úgy látszik szokott kísérei a hajóknak; kovályognak, keringenek, olykor-olykor hallatva sivitásokat belesapva a tengerbe dobott ételmaradékok után. Egyik-másik a hullámra bocsátkozik s bagyja magát azáltal lóbáltatni fel és alá. Távolról egyes halászbárkák, meg egy-egy gőzös vagy tengeri hajó látszik hazasielni. A nap felsűt, de sugarai nem képesek felmelegíteni.

A hajó utasai minden nemzetből kiválogatvák. De dominál az északnémet faj, a hirtelen szöke piros pozsgás jelleg. Az angolok sem hiányoznak. Ott egy Lady elegans toltetlen mogyoró nagyságu gyémánt gyűrűkkel és fűgöökkel, mellette férje Albiou kétségbevonhatlan szülötte; tovább egy egész társaság vig fiatal párok ugyanolyan jelleggel. Itt minden szöke vagy veres, barnát elyelve látás, mindenki gyermek, nő, férfiú halász siphát hord.

Dél volt, megehéztünk. Ebédelni bementünk a hajó aljában lévő ebédlőbe; azonban étkezésről szó sem lehetett, annyira hullámzott a tenger s ott lenn annyira éreztük a hajó ingását, hogy bár két lábon egészen kiterpesztetem, megállni nem lehetett. A tányérok, poharak tartóikban is meg-rándultak, miért is elhalasztottuk az étkezést akkorra, ha Helgolandra érkezünk.

A tengeren már három órai utat tevénk, midőn a távolból Helgolandra körvonalai feltűntek. Magas meredek sziklafalak s a magas terraszon a házak. Minél közelebb értünk, annál inkább kibontakozott a sziget bűbájás látképe. A tenger vize által folyton ostromolt szakadozott teljesen vörös színű sövénykő sziklák, az alattuk elterülő fehérré fűvény, a tenger haragos zöld hullamai valóságos trikolorot képeznek. Közelebb jöttünk s az Unterland palotái, házsorai is feltűntek. A gőzös megállott és apró csónakok rajongtak körül, melyeknek egyike minket is szerencsésen kiszállított a partra.

A parton egész csoport helgolandi benszülött várt, igazi tipikus alakok, a minőket eddig csak illusztrációkban láthattunk. Egyikök szó nélkül megragadta podgyásunkat s mi, mint áldozatbárányok, utána lépdeltünk. Nem valami első-rangu szállodába vezetett, hanem a „Sächsischer Hof“-ba, mely mint a helgolandi házak majdnem valamennyije a sáison alatt szállodává alakítottat át. Külsője elég csinosnak látszott, emeletes faház. Belseje azonban kényelmetlen, szűk; ha valaki a lépcsőn feljött, az egész ház rengett bele. Sor-sunkkal valamennyire kielégített a ház asszonya, ki péntek lévén, rántottával vendégelt meg.

Nagy öröm volt egész Németországban, midőn 1890-ben Anglia átengedte Németországnak Helgolandot. Ez a talpalatnyi kis német föld angol birtok volt eddig és ez sértette a német önérzetet, miért is békes uton, Afrikában adott engedelmények árán, Anglia lemondott a szigetről, mely ugy sem lehetett számára Gibráltár, jó messze esvén a nyílt tengeren, nem akadályozhatta volna soha meg az észak-német kikötők forgalmát. Tehát átengedte s volt aztán országra szóló ünnepe, zászlófelvonás, puskapor pusztítás.

A sziget maga két részből áll, területe 6.56 km. nagyságu, szabálytalan háromszög. Két részből áll: az Oberlandból, mely 50 méter magasságu meredek sziklafalak által környezett fensikből áll és az Unterlandból, mely a tenger felszínénél alig pár méterrel magasabb.

Ebéd után sétát rendeztünk az Unterlandban, mely mint világhírű fürdőhelyiség elegendő szállodából, helyiségek-ből, s villákból áll. Négy kis utca keresztbe egymást, közhölök egy pár oly szűk, hogy három ember alig mehetne egymás mellett.

A Kaiserstrasse az Unterland főutcája a fürdők szokásos képét nyújtja tele elegans üzletekkel, fénylő kirakatokkal, sétáló elegans népséggel, festői ruhákba öltözött benzszülőttekkel. Megtekintettük az érdekes Nordsee muzeumot, melynek földszinti részében a Helgolándot meglátogató tengeri madarak fészkeikkel, tojásaikkal vannak összegyűjtve, emeleti részében az északi tenger növényeinek és állatainak igen remek kiállításu gyűjteménye van. Ezután feléptünk a kényelmes 182 lépcsőn, hogy az Oberlandba feljuthassunk.

56 méter magas meredek sziklákön, hol sehol sínes lehajlás, áll az Oberland. Midőn a fényes villák sora mellett elhaladtunk a szigetet körüljárandók, leléltünk az egyik erődítmény pánél tornyához közel a körültekintettünk az előtűntük elterülő bájos képen. Alattunk a tenger szelíden hullámzott, mérhetetlen távolban körszökörül minis más, mint a zöld fodros hullám; a nap megaranyozta a hajók fénylő ösvényeit; itt egy halászbárka, ott egy nagy gőzös, mígsem a távolban eltűnik, csak még a füst-szalag jelzi irányát. Az égbolt körszökörül a vizekre hajlik, azokön látszik lenyugodni. A kikötő mellett fehérsírsereg üzi játékaik, egymást üldözve, kerengve bele esapva a hullámokba, olykor hallatva éles kiáltó hangját. Menydörgészertü zöréjjel döngetik a hullámok a sziklákat, alattunk szaggatott óráások a veres színű sziklák tántogának fantasztikus alakjaikkal, ők védik a szigetet, de bíába, mert ki van mondva, hogy egy pár század mulva nem lesz többé Helgolánd, elmosás a lassan ostromló hullámok s a világ egy paratlan szépségűt meg fog fosztatni. A balzsamos, nem meleg, de nem is hűvös levegő, erősítően hat. Nyáron Helgolánd felülmúl minden más tölölőhelyet tiszta tengeri levegője és egyenletes temperaméntuma által.

Kőről járunk a magas fensikot. Sehol fa, árnyék. A sziklák szélén járva, látunk a különféle sziklaalakzatokat. Másik oldalán a fensiknak pityóká földek, sovány legelők terültek el. Egy-egy kecske vagy tejelő juh kötélre kötve ragódott a sovány legelőkön. Koronkint jött a gazda vagy neje kötél-nyében ételt hozva, meg korszóban vizet a bögő és éhes állatoknak. Ugy hiszem, ezek a szigetnek legnagyobb négy lábú állatai, mert lónak, tehénnek nyomát sem láttuk. A világitó torony s a keleti oldal erősítményei mellett elhaladva a madárvilágból még egy pár verebet is észleltünk. Bizonyára ide telepítették őket.

(Folyt. köv.)

TANÍTÁSÜGY.

Katé kérdés a népiskolában.

Irta: Sz. F.

Melyik elemi népiskolai hitoktató lehet a vallásnevelés eredményével megelégedve, mikor még a középiskolai tanár urak is panaszkodnak, holott nekik 13—16 éves fejlett gyermekekkel van dolguk. Sajnos, bizony, ha ószinték akarunk lenni, be kell vallanunk, hogy nagyon kevesen, talán egyikünk sem lehet megelégedve. Es a mi a dologban legboszantóbb, az, hogy a lelkiismeretesebb hitoktatók mellett sem dicsekedhetünk kellő eredménnyel, pedig nagyon is akarunk s kellene is jó eredménnyel oktatni, hisz öntudatával bírnak a mi tanainak megértésével és tudásával nevelhetünk erős hitú katolikus embereket, mert a mit nem

ért az ember, azért nem is lelkesedik. En azt, ha egy pár fejlettebb koru és jobb tehetségű gyermek tud, még nem tartom kellő eredménynek, de nem tarthatja más sem, s még ezeknél is láthatni a nagy erőmegtesztést. Pedig általánosán bevett szokás szerint a népiskolák összes osztályai-ban — azt hiszem kevés kivétellel — csak az elemi és kis kátét meg a kis bibliát tanítják. Hát mi moudjunk akkor, ha a püspöki tantervre gondolunk; tudjuk, miként írja elő az egyes osztályok számára a tananyagot!

Midőn egy alkalommal városi papok előtt azt vitattam, hogy az előirt tananyagot kellő eredménnyel elvégezni nem lehet, akadt olyan, aki azt állította, hogy bizony el lehet. Egy ilyen városi iskolából kaptam én is egy nagy fiút, de a ki — lehet, hogy a legrosszabb tanuló volt, — bizony keveset tudott a kátéből. Hát azt megengedem, hogy ugy el lehet végezni, ha a tananyagot a rendelkezésünkre álló órák szerint óralekékre osztjuk s egy fél óráig kérdünk, a más fél óra alatt pedig magyarázunk s aztán megyünk tovább; de én ezt a rendszert a népiskolákban a vallás tanításnál céltövezetőnek nem tartom. Még megengedem ezt akkor és könnyebben, a hol minden osztály számára heti két óra áll rendelkezésre. De nagy a nyomoruság ott — különösen az áll. iskolákban az összevont osztályokban, — a hol az összes hat osztály számára hetenkint csak két óra áll a hitoktató rendelkezésére.

Már most ily körülmények között, mit tehet a hitoktató más, mint azt, hogy két csoportra osztja tanulóit, mert 5—6 osztályival, még ha csekély is tanítványainak száma, egy órában nem foglalkozhatik s három osztályt tanít pl. kedden egy óra alatt s a más bármat pl. pénteken ismét egy óra alatt és pedig kátéből, bibliából; meg egy kis szertartás és egyháztörténelem is elkelne, ha lehetne, de mikor a káté és biblia is lassan megy. Vegyük ehez azt is, hogy a hitoktató egymagának kell eredményesen működnie, senki sem segít neki, sem a beemlézés, sem a feyelem fenntartása által. Az áll. tanító a vallás órával nem törődik. A hitoktató csak az ő órája alatt büntetheti a rossz tanulót, de az óra eltelik s egy hétig nincs baj a pappal, pedig a gyermek nem a lelkiismeretért, hanem rendszeren csak a büntetésért tanul.

Ezek után elmondom röviden azt, hogy miben látom én az eredménytelenség legfőbb okát. Nem mondom újat, hisz a baj sem új; hanem csak megerősítem azon véleményeket, melyeket már oly sokan hangoztattak s a mely bajon már többen igyekeztek is segíteni, midőn újabb meg újabb káték kidolgozásán fáradoztak. Tebát ugy látszik, hogy szépen előre sejtettem a magam nézetét is. Igen! én is a tan-könyvben látom a legfőbb okot. Ahá! — mondja valaki, — ime egy ember, a ki a vizes lepedőt a kátéra szeretné borítani. Hát persze, ha rá illik, miért ne?

Ha az iskolakönyv lényeges valamely tudomány elsajátításánál, azt épen az iskolai könyvek általános használata bizonyítja. Még a nagyok is, ha valamit alaposan és állandóan be akarnak tanulni, hogy azt előadhassák, szöveghez fordulnak s azt rövidebb vagy hosszabb idő alatt emlékökbe vésik, mert „forma dat esse rei“ s vajjon csak épen a fejletlen gyermekek képezhetnének kivételt?

A magyarázat szükségessége az anyag megértéséhez, de még nem elég a korrekt feleléshez, mert tudjuk, hogy a magyarázat annyi alaku szokott lenni, a hányszor magyaráz az ember, tehát nem állandó forma. A kis gyermeknek pedig ez kell, mert ő a megértett dolgot sem igen tudja formába öltöztetni, neki anyag és alak egyszerre kell. Es ez állandóan a gyermek kezében legyen, legyen olyan, hogy azt ő maga is — emberileg szólva — megérttesse s így kedvelni foglalkozzék azzal. S különösen áll ez, ha tekintetbe vesszük az idő rövidségét s a figyelmenlenséget. Tudjuk a diákéletből, hogy sokszor a diákok is csak testileg vannak jelen az előadáson s miért várnánk többet épen a kicsinyekről?

De hát fel kell költeni a figyelmet érdekes magyará-

zattal. Igen bizony, ha az olyan könnyű mesterség volna. Hát hiszen anekdotákkal s érdekes alkalmi történetekkel lehet és kell is fűszerezni az előadást; de ekkor is meddig tart a figyelem? Míg az anekdota tart. Ekkor az igaz, van figyelem, de van nevetés, fészkelődés s idő kell, míg a kis nebulókat ismét lecsendesíti az ember komolysággal. Hanem azután a reactio még nagyobb, mikor a száraz és elvont fogalmakra kerül a sor. Pedig a felelésekkor nem arra tekintjük ám a tösllyt, hogy milyen anekdotát hallottunk, hanem arra, hogy mit tudnak a kate kérdéseire felelni. Még az érdekes történetek is csak pillanatnyi hatásuk, mert a következő órán azt is csak egy kettő ha el tudja mondani.

De minék e sok félre kaszabolás, hisz ugy is megvagyók győződve, hogy az igen tisztelt főzserkesztő urnak becses fiókja telve van értékesebbül értékesőbb kéziratokkal.*)

Hja! minden csillag hint egy kis fényt. Minden gondolat kisebb-nagyobb mértékben vagy egy, vagy más oldaláról megvilágíthatja a tárgyat.

Hanem hát vessük fel már egyszer a tulajdonképeni kérdést, mily hibák miatt censeo Carthaginem delendam esse, vagyis, mily fogyatékokat látok a katekban és bibliai könyvekben. Kifogásolom: 1) a kérdéseket, 2) sokszor a feleletek hosszúságát, különösen 3) a nyelvezetet, 4) a beosztást, természetesen tisztelt a kivendőknek. És ezekből kifolyólag önkényt előtűnik, hogy milyennek képezem én az újszülöttet.

Tudjuk, hogy vannak általános és részletes, azaz magyarázó kérdések, vagy nevezik boncoló kérdéseknek. Tudjuk azt is, hogy a milyen a kérdés, olyannak kell lennie a feleletnek is és ez nemcsak nyelvtanilag áll, hanem a tartalomra nézve is. Vagyis általános kérdéshez általános felelet és részletes kérdéshez részletes felelet illik. Már most, ha általános kérdésre részletes feleletet várunk, pláne kis, értelmetlen gyerekektől bizony nem csoda, ha sokszor nevelésre gerjesztő feleletet kapunk. Hátha még a kérdés csak távolabbi összefüggésben van a felelettel s még e mellett az előbbeni kérdés nincs eléggé áhidalva, akkor ne is várjunk semmi feleletet, mert úgy sem kapunk.

Nem szabad soha elfelejtenünk, hogy kikket van dolgunk, mennyi idő áll rendelkezésünkre s hogy elvont fogalmakkal állunk szemben. Ne csakjuk meg magunkat azzal, hogy nekünk könnyű és világos a kérdés, hanem a gyermek eszével kell gondolkodnunk.

Ilyen kérdések a többek között, nézetem szerint a következők:

A hat fő igazság kérdései s épen azért azokat nagyon bajos betanítani. Míg, ha így tesztem fel a kérdéseket, könnyen megtanulják s a cél el van érve: K. Hány Isten van? Csak egy Isten vagyon. K. Hát ha azt akarod, hogy ha meghalsz, a jó Isten bevigyen a szép mennyországba kell hogy higgyed azt, hogy csak egy Isten vagyon? F. Kell s így tovább. — K. Mi vagy te? Ez is olyan kérdés, hogy még a nagy ember megakadhat benne. Kapunk is néha olyan feleletet: Fiu, leányka, gyermek, tanuló stb. És ha felteszem a kérdést: Miféle vallásu vagy te? Kapom a feleletet: Keresztény katolikus vagyok. Ki teremtett? F. Az Atya Isten. De a gyermek így felel: Az Ur Isten. Miért? Mert a legelső kérdés épen s arra ez a felelet: Az Ur Isten.

Nem szabad, sőt nem is lehet több feleletet várni, mint a mire a kérdés vonatkozik. Pedig a kate igen sok kérdése arra is vár feleletet, még pedig egy szuszra, a mire nem adott fel kérdés. Ilyen pl. ez: Volt-e olyan idő, mikor az Isten élni kezdett? Erre ennél több feleletet nem várhatunk: Nem volt. De a kate ezt a feleletet kívánja: Nem volt; mert az Isten önmagától öröktől fogva él, neki sem kezdete nem volt, sem vége nem lesz. Én ezt így könnyebben tartom: K. Vajjon valamikor születt-e az Isten ugy, mint te vagy én? F. Nem született. K. Vajjon meg fog-e halni valamikor az

Isten? F. Nem hal meg soha. K. Tehát mióta él az Isten? F. Öröktől fogva él. K. Meddig fog élni az Isten? F. Örökké fog élni. — K. Mit tett Jézus fiatal korában? Ez is olyan tág kérdés, hogy csavarral kell buzni a felelet felé; vagy a feleletet a kérdés felé. Felteszem a kérdést így: Melyik városban (Milyen nevű városban) és kiknek a házában lakott Jézus, a mikor gyermek volt? F. Názáretben lakott a szülőinek házában. K. Sőt fogadott-e Jézus az ő szüleinek? F. Igen. K. Mi történt Jézus halála után? — Jézus halála után sok minden történt a nagy világban. Kérem: A meghott ember testével mit szoktak csinálni? F. Eltemetik. K. Hát a mikor Jézus meghalt, a testével mit csináltak? Eltemették. K. Hát Jézusnak a lelke hová szállott le? F. A pokol tornáczába. Ex uno disce omnes. (Folyt. köv.)

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Az erdélyi róm. kath. irod. társulat választmánya** a szokott helyiségben f. hó 28-án (szerdán) d. u. 5 órakor gyűlést tart, melyre a tagokat tisztelettel meghívja
az elnök.

— **Jubiláló esperes.** Az udvarhelyi esperesi kerület papsága folyó hó 18-án ünnepelte nesztorának Péterfi József aiesperes, szentléleki plebánusnak 40 éves papi jubileumát. Szép számmal jelentek meg ez alkalommal a jubilánsnak tisztelői: a lelkészkező papság, a tanári kar s a világiak részéről is, — kiknek érzelmeit Jung Cseke Lajos apát, ker. főesperes tolmácsolta az ő szívből jövő szívhez szóló kedves szavaival — átnyujtva az ünnepeltnek a kerületi papság ajándékát, egy szép ezüst kelyhet — mint a fájdalom és vigasztalás szimbólumát — melyet a jubiláns meghatott kebelével köszönt meg és fogadott el. Az ünnepély lefolyását a jubiláns házában gazdag lakoma követte, melyen szébbnél szebb pohárköszöntőkben nyilvánult a közös kívánság, melyhez mi is örömmel csatlakozunk: ad multos annos!

— **A gyulafehérvári kath. Legényegylet** szép erkölcsi sikerrel mutatkozott be a város társadalmának január hó 18-án rendezett estélyén. A fiatal, s ujjalalkítása után friss erőre kapott egyesület iránt való általános érdeklődés nagy és előkelő közönséget hívott össze az Európa-szálló hatalmas dísztermébe, sőt még az erdélyi püspök úr Ó Meltóság is, a ki az egyesület működése iránt állandóan a legmelegebben érdeklődik, magas megjelenésével fényes meguszteltetésben részesítette az egyesületet. A püspök úr megérkezése után a műsört Bochdánovits Flóra k. a. nyitotta meg, a ki cimbalmon magyar népdalokat játszott érzéssel és művészi gyakorlottsággal. Utána Bányaí Pirotska k. a. operarészletek énekel sikerülten Rejőd Ildikó k. a. zongora kísérete mellett. Azután Frits Arpád előadta tartós derűltiséget kelte Sipulusnak "A furdóörvos" e. monologját. A műsornak legsikerültebb s egyuttal legszebb pontját képezték a kuncdalok, melyeket Resch L. Gy. művészes zongora kísérete mellett Lakoer E. k. a. adott elő a szöveg teljes átértéséből fakadó mély érzéssel, tisztán csengő, üde, szivig ható, iskolázott hanggal. Végül következett a „Garde-dame” c. egy felvonásos bohózat, a melyet a kath. legényegylet tagjai adtak elő a két nő szerepben két iparos leány részvételével. A darab előadása igen szépen sikerült: az előadók késztültsége alapos volt, játékuak bátor, élénk és szabatos személyalakításuk teljesen megfelelő. Különösen kiemejtük Onkos Jánost, a főszereplőt, a ki a tót legényt alakította ritka ügyességgel. Jók voltak kisebb szerepeikben Szinyi J., Horváth E., Strobl A. A leányokról is csak dicsérettel szólhatunk. Faul Erzsike kis szerepében is igen kedves volt, nemkülömben Grund Lujzika is. A nagy számú közönség, a mely állandó derűltiséggel nézte végig a darabot, az estély szép sikerének hatása alatt őszinte elismeréssel adózott az egyesület vezetőknek, s különösen Zomora Dániel, kanonok-plebános, egy. elnök úrnak és Rass Károly, főgymu. tanár, egy. másodelnöknek, a ki nagy odaadással és fáradhatatlan buz-

*. Talán számlálkra célzassz, Gannio?! Másnemtől kézirat nincs „becses” (?) fiókomban. Ezeket meg nem rendezhetem saját alá.
Fel. szerk.

